

VERSLAG GEZONDHEIDSCONFERENTIE MILIEUGEZONDHEIDSZORG

maandag 4 december 2023

INHOUD

1	Welkomstwoord	3
2	Ministeriële bijdrage	3
3	Keynote over ‘Environmental Health’	3
4	Traject naar een ontwerpvoorstel ‘Gezondheidsdoelstelling Milieugezondheidszorg’	4
5	Milieugerelateerde gezondheidsimpact	5
6	Preventief gezondheidsbeleid: Milieugezondheidszorg	6
7	Ministeriële bijdrage	6
8	Statements uit het publiek	7
9	Break-out Klimaat-gezondheid	8
10	Break-out Leefomgevingskwaliteit	10
11	Break-out zeer zorgwekkende stoffen	12
12	Ministeriële bijdrage	14
13	Ministeriële bijdrage	14
14	Milieugezondheidsdoelstelling: blik vanuit jongerenplatform en vanuit armoedbestrijding	15
15	Eindbeschouwing	15

1 WELKOMSTWOORD

DOOR KARINE MOYKENS, SECRETARIS-GENERAAL, DEPARTEMENT ZORG

Gezondheidsdoelstellingen zijn **referentiekaders die richting geven** aan het beleid en aan de dagelijkse werking. Hierbij gelden de principes van *'Health in all policies'*: doelstellingen hebben relevantie op alle beleidsdomeinen en -niveaus en moeten dit dan ook mee uitdragen. Voor de gezondheidsdoelstelling Milieugezondheidszorg werd een gemeenschappelijk managementcomité opgestart i.s.m. Departement Omgeving. We verwijzen [naar de presentatie](#)

Gezondheidsdoelstellingen hebben volgende specifieke kenmerken: we streven ze na in een bepaald tijds kader, ze moeten meetbaar zijn, vanuit *'evidence based'* principes, met een haalbare inhoud en maatschappelijk aanvaard. Deze eerste gezondheidsdoelstelling milieugezondheidszorg kadert in een [historiek van gezondheidsdoelstellingen](#) sinds 1998 in het Vlaamse preventief gezondheidsbeleid. Bovendien versterken deze gezondheidsdoelstellingen elkaar. Denk hierbij aan de gezondheidsdoelstelling ['De Vlaming leeft gezonder in 2025'](#): wanneer we bijvoorbeeld meer kunnen bewegen in een gezondere, groenere leefomgeving, kunnen beide doelstellingen elkaar naar een hoger niveau tillen.

Het thema milieugezondheid leeft sterk, zowel bij de burger als bij het beleid. De gezondheidsdoelstelling helpt om de verschillende organisaties die rond deze thematiek werken, proactief en reactief richting te geven. De gezondheidsdoelstelling die werd opgesteld volgens bovenstaande principes vormt daarbij een sturend kader.

2 MINISTERIËLE BIJDRAGE

DOOR JAN JAMBON, MINISTER-PRESIDENT VAN DE VLAAMSE REGERING EN VLAAMS MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN, CULTUUR, DIGITALISERING EN FACILITAIR MANAGEMENT

De WHO verwijst naar drie dreigende gezondheids crisissen (['triple environmental crisis'](#)): klimaatverandering, verlies aan biodiversiteit en milieuvervuiling zorgen voor druk op onze samenleving en maatschappij. We moeten hier het komend decennium een **ambitieuw antwoord** op bieden; zowel gezondheid als milieu zullen bepalend zijn voor de levenskwaliteit van toekomstige generaties. Verandering gaat echter gepaard met onzekerheid maar ook kansen. **Technologie** is belangrijk in deze veranderende wereld. Onze jongere generaties spelen hierin een belangrijke rol: de jongeren van vandaag zijn de wetenschappers van de toekomst. Daarom is het **onderwijs** hierin ook zo belangrijk, want daar creëren we de toekomst van alle veranderingen.

We moeten voor onszelf de lat hoog leggen, maar de drempel zo laag mogelijk maken. We moeten allemaal onze verantwoordelijkheid nemen, met bijhorende rechten en plichten. Enerzijds kan de burger dit doen vanuit geletterdheid en kennisopbouw; anderzijds dient de overheid dit te doen vanuit de gedeelde verantwoordelijkheid, gedragen door alle beleidsniveaus.

Vlaanderen werpt zich op als leider om de klimaatcrisis het hoofd te bieden, met als basis de uitwerking en principes van de WHO. We verwijzen naar [het filmpje](#) dat als bijdrage aan de gezondheidsconferentie milieugezondheidszorg werd aangeleverd.

3 KEYNOTE OVER 'ENVIRONMENTAL HEALTH'

DOOR HANS KLUGE (REGIONAL DIRECTOR FOR EUROPE, WHO) EN DOROTA JAROSINSKA (PROGRAMME MANAGER, LIVING AND WORKING ENVIRONMENTS, EUROPEAN CENTRE FOR ENVIRONMENTS AND HEALTH)

Klimaatverandering en gezondheid zijn sterk met elkaar verbonden. **De huidige klimaatcrisis is dus ook een gezondheids crisis.** Deze crisissen moeten we het hoofd bieden met specifieke aandacht voor kwetsbare groepen binnen onze maatschappij.

Het beleid moet maatregelen nemen en de huidige crisis hoog op de politieke agenda plaatsen. Echter kan deze actie niet eenzijdig worden genomen. We moeten nationaal en internationaal samen onze schouders zetten onder de realisatie. Sterke partnerschappen, op verschillende niveaus en tussen sectoren, zullen ons helpen om actie te ondernemen. De nieuwe Vlaamse gezondheidsdoelstelling Milieugezondheidszorg is hierbij een belangrijke stap.

De grootste bezorgdheden voor milieu en gezondheid zijn klimaatverandering, luchtvervuiling en chemische vervuiling. Klimaatverandering wordt sterk gestuurd door luchtvervuiling, en chemische stoffen hebben een grote mondiale impact op gezondheid. Hier moet gericht actie worden ondernomen, de blootstelling en gebruik van vervuilende en gevaarlijke polluenten moet worden teruggedrongen.

Op globaal niveau werd een framework ontwikkeld voor klimaat en gezondheid én ook voor chemische stoffen. Voor meer informatie verwijzen we [naar de presentatie](#). Eén van de elementen in het framework voor chemische stoffen is humane biomonitoring als middel om blootstelling aan chemische stoffen inzichtelijk te krijgen en actie te nemen. Dankzij het framework moeten inzichten uit mondiale biomonitoring worden gedeeld en beschikbaar gesteld, ondersteund door educatie.

4 TRAJECT NAAR EEN ONTWERPVOORSTEL ‘GEZONDHEIDSDOELSTELLING MILIEUGEZONDHEIDSZORG’

DOOR IRIS DE SCHUTTER (AFDELINGSHOOFD PREVENTIEF GEZONDHEIDSBELIED, DEPARTEMENT ZORG)

De gezondheidsdoelstelling werd opgemaakt vanuit een participatief traject dat anderhalf jaar geleden startte vanuit het Departement Zorg, met ondersteuning vanuit de partnerorganisatie milieugezondheidszorg en inhoudelijke input van andere overheden, experts uit de academische wereld en het werk- en beleidsveld.

Het traject kende een **brede, verkennende fase** waarbij met individuele actoren en bestaande overlegplatformen (nl. gezonde publieke ruimte, de Vlaamse werkgroep klimaat en gezondheid, Departement Omgeving en entiteiten rond thema zeer zorgwekkende stoffen) werd gesproken. Deze informatie werd verder opgenomen tijdens een workshop-reeks met een samengesteld team van experts voor elk thema: klimaat-gezondheid, zeer zorgwekkende stoffen en leefomgevingskwaliteit. Dit werd opgevolgd door **verdieping en aftoetsing**, alsook een brede, online bevraging bij werk- en beleidsveld. Tot slot werden de aanbevelingen en acties **verfijnd en geprioriteerd** om tot een gedragen resultaat te komen.

Tijdens het participatief traject werden **enkele principes** rond preventief gezondheidsbeleid continu indachtig gehouden, met prioritair het streefdoel tot realiseren van meer gezondheidswinst op bevolkingsniveau. Vanuit Vlaanderen willen we zo mee onze schouders zetten onder de internationale ambities rond klimaat en gezondheid. Hierin staan we niet alleen, vanuit ‘Health in all policies’ willen we dit samen met onze zusterdomeinen realiseren. We verwijzen [naar de presentatie](#).

De gezondheidsdoelstellingen zijn modulair opgebouwd: voor milieugezondheidszorg werd één **overkoepelende doelstelling** geformuleerd die per thema verder is verscherpt en geconcretiseerd. Bij al deze doelstellingen werd hetzelfde principe geformuleerd, nl. de stijgende tendens van ziektelast ombuigen door te werken op effecten van klimaatverandering (mitigatie en adaptatie), de impact van zeer zorgwekkende stoffen te beperken en de leefomgevingskwaliteit te verbeteren. Dit wordt ondersteund door het klimaatgezondheidsplan, dat vanuit een win-winprincipe is opgesteld. De volledige beschrijving van de gezondheidsdoelstelling milieugezondheidszorg en de subdoelstelling per thema is te vinden op [de website van het Departement Zorg](#).

5 MILIEUGERELATEERDE GEZONDHEIDSImpACT

DOOR BRECHT DEVLEESSCHAUWER (HOOFD DIENST GEZONDHEIDSinFORMATIE, SCIENSANO) EN JURGEN BUEKERS (ONDERZOEKER MILIEU EN GEZONDHEID, VITO)

Het beleid kan worden geëvalueerd door het in kaart brengen en kwantificeren van **milieugerelateerde ziektelast** of gezondheidsimpact ('*environmental burden of disease, EBD*') van verschillende milieustressoren. Deze stressoren kunnen immers impact hebben op veel verschillende vlakken en heel wat symptomen veroorzaken; deze gezondheidsimpact uitdrukken in één eenheid is hierin zeer waardevol. Dit kan worden uitgedrukt in kosten enerzijds en in gezondheidsimpact zoals DALY's of Disability Adjusted Life Years (bv. alternatieven zijn in aantal overlijdens of ziektegevallen). Het berekenen van deze milieugerelateerde ziektelast is geen evidentie aangezien er heel wat informatie en gegevens nodig zijn: over blootstelling, de relatie tussen blootstelling en gezondheidsuitkomst, over de gezondheidsimpact van de geassocieerde gezondheidsuitkomsten,...

Sciensano past het kwantificeren van milieugerelateerde ziektelast toe in de context van de [Belgische nationale ziektelaststudie](#) ('*BeBOD - Belgian National Burden of Disease Study*') om zo te komen tot een vergelijkbare inschatting van de impact van verschillende aandoeningen op de gezondheid, opgesplitst naar nationaal en regionaal niveau. Zo kijken we **vanuit een gezondheidsblik** naar de impact van milieustressoren en wordt duidelijk hoeveel gezondheidswinst te realiseren is door in te zetten op de stressoren.

De inspanningen van de voorbije jaren hebben geresulteerd in een duidelijke neerwaartse trend van luchtvervuiling. De nieuwe gezondheidsdoelstelling kan deze dalende trend verder versterken. Tijdens de toelichting worden hierover verschillende numerieke voorbeelden gegeven inzake luchtpollutie, waarvoor we verwijzen we [naar de presentatie](#).

Dit wordt verder in de praktijk gebracht via de [E-HIS \('Environment Health Impact Simulator'\)](#), ontwikkeld door VITO en Departement Zorg. Deze visuele tool brengt lucht- en wegverkeersgeluidspollutie in kaart en berekent de verwachte ziektelast van langdurige blootstelling.

Naast de gekende grote luchtverontreinigingsparameters zoals fijn stof, stikstofoxiden en ozon, hebben nog vele andere chemische stoffen een potentiële gezondheidsimpact als milieustressor. De diversiteit van chemische stoffen is sterk toegenomen doorheen de tijd. Dit veroorzaakt een aanvullend fenomeen, namelijk de blootstelling aan mengsels van chemische stoffen. Naar de toekomst toe is de verwachting dat de blootstelling nog verder stijgt. Vanuit het beleid moet worden ingezet op het verminderen van de gezondheidsimpact van deze blootstelling, met specifiek aandacht voor kwetsbare groepen om de gezondheidsongelijkheid te verkleinen (één van de ambities van de [Europese Green Deal](#)). Belangrijk is om het principe van '*safe by design*' toe te passen, waardoor chemische stoffen in essentie veilig zijn gedurende hun volledige levensloop.

Tijdens de toelichting wordt de gezondheidsimpact (DALY's) en geschatte gezondheidskosten van een aantal belangrijke chemische stoffen besproken, o.a. van PM_{2.5}, NO₂, lood, PFAS en hormoonverstoorders. Voor de numerieke inzichten verwijzen we [naar de presentatie](#).

De toekomst stelt heel wat uitdagingen voor het beleid. Er moet op een doorgedreven manier worden gewerkt aan het beperken van de gezondheidsimpact van chemische stoffen en luchtvervuiling in onze leefomgeving. Indicatoren en de milieugerelateerde ziektelast vormen nuttige middelen om deze impact te kwantificeren en zo te prioriteren binnen het beleid. Echter ontbreken de nodige cijfergegevens vaak nog. Het is belangrijk om te blijven inzetten op tools om deze berekeningen te kunnen maken, en met relevante partners in interactie te gaan om hier samen rond te werken.

6 PREVENTIEF GEZONDHEIDSBELEID: MILIEUGEZONDHEIDSZORG

DOOR BART BAUTMANS (TEAMVERANTWOORDELIJKE MILIEUGEZONDHEIDSZORG, DEPARTEMENT ZORG)

Milieugezondheidszorg bestaat in essentie uit het controleren van determinanten die onze gezondheid beïnvloeden, zowel positief als negatief. De huidige klimaatcrisis is daarom ook een gezondheids crisis, we moeten nu actie ondernemen om onze toekomst veilig te stellen. De gezondheidsdoelstelling milieugezondheidszorg is daarbij een belangrijk element en kan op geen beter moment komen om actie te ondernemen.

De gezondheidsdoelstelling milieugezondheidszorg vertrekt niet van een wit blad. De Vlaamse overheid werkt binnen het Departement Zorg met het **team milieugezondheidszorg** aan het preventief gezondheidsbeleid, met verschillende preventieprogramma's en *evidence based* inzichten om de gezondheidsimpact vanuit een systematische aanpak te kunnen beperken. We verwijzen [naar de presentatie](#).

Medisch milieukundige problemen worden op een systemische manier aangepakt vanuit het beleid. Individuele variabiliteit en leefstijlfactoren zijn belangrijke impactfactoren in de ziektelast van de Vlaming; de milieugerelateerde ziektelast moeilijk aflijnbaar omwille van multicausaliteit. Onze werking is proportioneel universeel, waarin kwetsbare groepen (jongeren, lage socio-economische status, milieugezondheidskundige aandachtgebieden) extra aandacht krijgen. Om dit te realiseren zijn enkele **succesfactoren** belangrijk om een effectief beleid vorm te geven: mandaat hebben dat in de wetgeving is verankerd (cf. het preventiedecreet), interdisciplinaire capaciteit, structuren op lokaal en regionaal niveau die inzetten op de verschillende levensdomeinen, samenwerking (zowel intern als extern) en steeds vertrekkend vanuit de noden van de bevolking (*population health management*). Cruciaal in dit verhaal is '**Health in all policies**', de puzzel kan niet alleen gelegd worden vanuit gezondheid, maar samenwerking over beleidsdomeinen heen is cruciaal. Daarnaast heeft ook gezondheid een impact op andere sectoren en dienen we daar te streven naar '*all policies in health*' (bv. streven naar klimaatneutraliteit in de zorgsector).

Om het preventief beleid te realiseren is er nood aan netwerkers die theorie in praktijk kunnen omzetten. De **medisch milieukundigen** (MMK's) vanuit de Logo's spelen een belangrijke rol in het realiseren van het preventief beleid: via het vertalen van wetenschappelijke inzichten naar toegankelijke informatie voor burgers en intermediairen, via hun beschikbaarheid voor het ondersteunen van lokale besturen met methodieken, via hun signaalfunctie naar het beleid. De groep MMK's werd tot slot letterlijk en figuurlijk in de bloemetjes gezet tijdens de gezondheidsconferentie in het kader van hun 20-jarig bestaan.

7 MINISTERIËLE BIJDRAGE

DOOR GWENDOLYN RUTTEN (VICEMINISTER-PRESIDENT VAN DE VLAAMSE REGERING EN VLAAMS MINISTER VAN BINNENLANDS BESTUUR, BESTUURSZAKEN, INBURGERING EN GELIJKE KANSEN)

De gezondheidsdoelstelling heeft een belangrijke link met de klimaatdoelstellingen. Het is belangrijk deze samen te bekijken en sterk in te zetten op lokale actieplannen hieromtrent. Steden en gemeenten moeten gevraagd worden om acties te ondernemen die dicht bij de burger staan, en zo concrete realisaties vorm te geven die het verschil kunnen maken.

Zo hebben fietspaden een positieve impact op zowel milieu (minder luchtverontreiniging) als gezondheid (meer lichaamsbeweging), en leidt ontharden tot meer groen, behoud van een aangenaam klimaat en heeft het een positieve impact op ons mentaal welzijn. Lokale besturen zetten daarom in op het zoeken van synergie tussen gezondheid en klimaatverbetering.

We verwijzen naar [het filmpje](#) dat als bijdrage aan de gezondheidsconferentie milieugezondheidszorg werd aangeleverd.

8 STATEMENTS UIT HET PUBLIEK

Ann Gils – Kom op tegen Kanker

Ieder jaar krijgen 70.000 Belgen te horen dat ze kanker hebben, 40% hiervan is te vermijden door een gezondere levensstijl of betere omgeving. Samen moeten we zorgen voor een gezondere leefomgeving, deze gezondheidsdoelstelling is daarin een belangrijke stap. We moeten samen onze schouders zetten onder het actieplan om zo de stijging van de incidentie en prevalentie van ziektes te voorkómen.

Gijs Van Pottelbergh – KU Leuven & huisarts

In het werkveld wordt steeds duidelijker wat de impact is van klimaatverandering op onze leefomgeving. (Huis)artsen zien in de praktijk dat bv. klimaatopwarming zorgt voor hoge temperaturen van bijna 30 graden in woonzorgcentra en bij kwetsbare mensen thuis met alle gevolgen van dien. Vanuit *Health in all policies* dienen we als beleidsdomeinen samen actie te ondernemen en te werken naar een betere en gezondere leefomgeving.

Marc Daenen – Daenen & Daenen International Advisors

We moeten niet enkel betrokken zijn bij het creëren van een gezondere leefomgeving, we moeten hiervan doordrongen zijn. Als we onze adem inhouden, weten we hoe onze kleinkinderen zullen kunnen ademen.

Sandrine Jouan – FOD VVVL

Dank vanuit de Federale overheid aan de Vlaamse Overheid voor de opmaak van het actieplan voor de gezondheidsdoelstelling milieugezondheidszorg en voor de financiële bijdrage aan het nationaal actieplan voor hormoonverstorende stoffen, dat in 2022 van start gegaan is. Dit is een zeer actueel thema. Vanuit de FOD VVVL werd daarom in juni 2022 een eerste projectoproep gelanceerd omtrent 'Belgium Builds Back Circular'. In het kader van het nationaal actieplan voor hormoonverstorende stoffen (NAPED), dat ook in 2022 van start ging, zal er komend jaar een campagne gelanceerd worden om zwangere vrouwen te sensibiliseren voor blootstelling aan hormoonverstoorders.

Dirk Avonts – Domus Medica

Richt zich tot de dokters van morgen: de stadplanners. Zij moeten zorgen dat de groenregel 3/30/300 waarheid wordt. Als we massaal bomen planten zullen die hun volle effect hebben tegen 2080, dat is echter te laat. We moeten bomen en de natuur meer ruimte geven zodat ze voor een betere leefomgeving kunnen zorgen. Niet 2080 maar 2030 moet het streefdoel zijn met One Health indachtig.

Michael McMahon – WGC Nieuw Gent

Onderwijs is een van de meest belangrijke middelen in de strijd tegen klimaatverandering. Echter komen milieu, ecologie en duurzaamheid amper aan bod in de opleiding tot arts. Elk jaar studeren duizenden zorgverleners af zonder gewapend te zijn met kennis over de impact die klimaat kan hebben op onze gezondheid. Opleidingen moeten dan ook dringend verrijkt worden met kennis over de principes van milieugezondheid.

Eline Vanuytrecht – European Environment Agency

De klimaatcrisis is een gezondheids crisis. Indicatoren staan ter beschikking om de impact van klimaatverandering inzichtelijk te maken en kunnen zo ondersteunen in het vinden van oplossingen voor het beleid.

Jan-Baptist Verheeke – Minaraad

De Minaraad zet in op het systemisch benaderen (macroniveau) van de probleemstelling rond klimaatgezondheid. De raad biedt hiertoe 3 diensten aan: adviseren over relevante thema's, faciliteren van overleg op verschillende niveaus en ondersteunen van het internationaal netwerk hierrond (One Health).

Jos Bessems – VITO

Er ligt in verhouding teveel nadruk op toxicodynamiek (de effecten van het geneesmiddel op het lichaam bij overdosering) van zeer zorgwekkende stoffen, maar te weinig op toxicokinetiek (onderzoek naar de processen waarmee potentieel toxische stoffen in het lichaam worden verwerkt). In dit kader wordt te weinig aandacht besteed aan de halfwaardetijd van zeer zorgwekkende stoffen.

Jeroen Bral – Bond Beter Leefmilieu

De link tussen milieu en gezondheid krijgt terecht steeds meer aandacht en de uitdagingen hierin worden steeds complexer. Er is dringend actie nodig vanuit de Vlaamse overheid om hierop concreet in te zetten. Dit kan via het vrijmaken van de nodige middelen (personeel voor actieplannen), het nemen van brongerichte maatregelen (opnemen trekkersrol) en het pleiten van uitfasering PFAS op groepsniveau (groepsrestricties).

Isra Deblauwe – Instituut voor Tropische Geneeskunde

Ons toenemend reisgedrag zorgt voor een toename van tropische ziekten zoals dengue. Ook in België stijgt het aantal vondsten en dit zal de komende jaren zo blijven. Er is nood aan een structureel plan van aanpak voor monitoring en bestrijding van de tijgarmug. Dit moet worden ondersteund door onze lokale en regionale overheden samen met de betrokken instellingen.

Ann Morissens – Intermutualistische werkgroep Milieu en Gezondheid

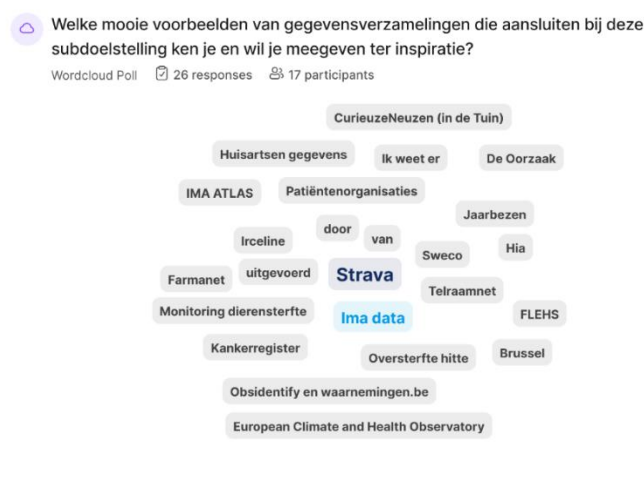
De uitdagingen binnen gezondheid zijn groot. We moeten deze benaderen vanuit het voorzorgsprincipe: beter voorkomen dan genezen. We hebben weinig tijd om het tij te keren voor onze planeet, we moeten de opwarming zo klein mogelijk houden en klaar zijn om de gevolgen te dragen. Gezondheid is ons belangrijkste goed en dit beschermen is een taak van ons allen. De mutualiteiten spelen hierbij een rol door het sensibiliseren en informeren hun leden.

9 BREAK-OUT KLIMAAT-GEZONDHEID

DOOR KATRIEN TERSAGO (EPIDEMIOLOOG TEAM MILIEUGEZONDHEIDSZORG, DEPARTEMENT ZORG),
PETER HENDRICKX (MILIEUGEZONDHEIDSKUNDIGE TEAM MILIEUGEZONDHEIDSZORG, DEPARTEMENT ZORG),
KOEN SCHOETERS (MILIEUGEZONDHEIDSKUNDIGE TEAM MILIEUGEZONDHEIDSZORG, DEPARTEMENT ZORG),
MATTHIEU CLARYSSE (COÖRDINATIE-ONDERSTEUNER MILIEUGEZONDHEIDSZORG, DEPARTEMENT ZORG)

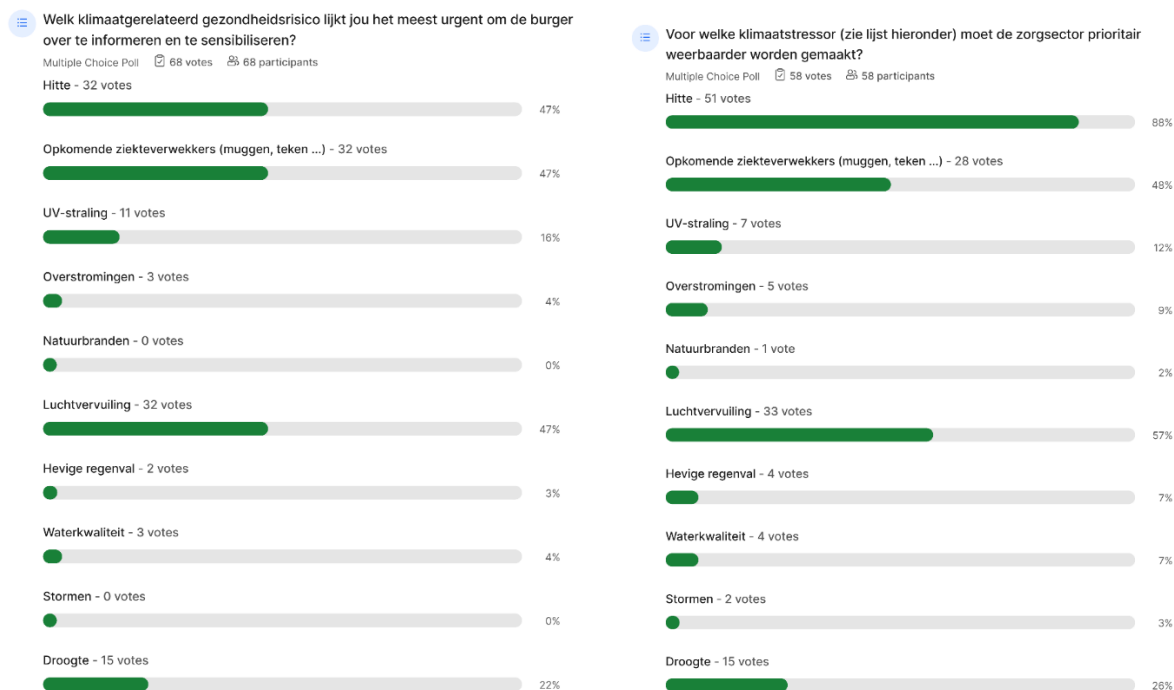
De gezondheidsdoelstelling klimaat-gezondheid, subdoelstellingen en bijhorend voorstel tot acties worden toegelicht. We verwijzen [naar de presentatie](#). Ook worden de aanwezigen geïnformeerd over het klimaatgezondheidsplan dat werd opgemaakt door Departement Zorg en het internationale kader hiervoor. Het volledige overzicht van (sub)doelstellingen en acties is te vinden in het [voorbereidend rapport op de website van Departement Zorg](#); het klimaatgezondheidsplan en bijhorende filmpjes zijn te vinden op www.klimaatgezondheid.be.

Tijdens elke break-outsessie werden verschillende vragen en stellingen interactief voorgelegd aan de deelnemers. Onderstaande figuren geven de gestelde vragen weer, gevolgd door het aantal antwoorden en de inhoud hiervan.

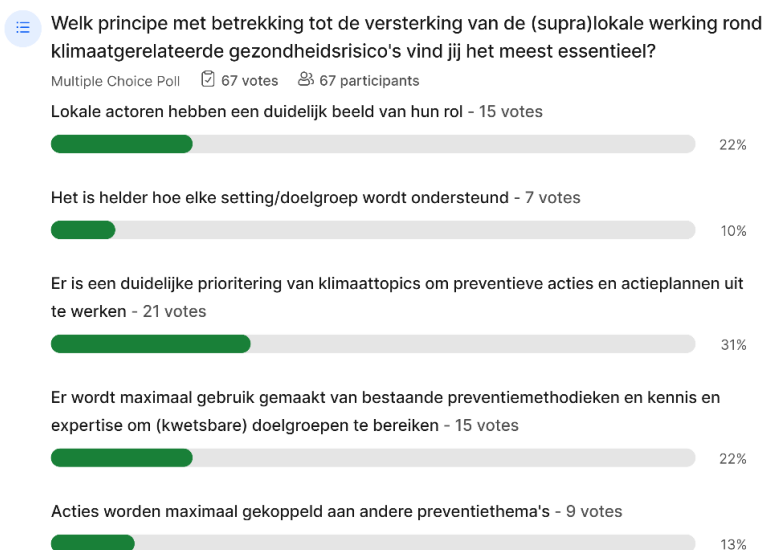

slido

Figuur 1 Reacties op de vraag "Welke mooie voorbeelden van gegevensverzameling die aansluiten bij subdoelstelling 1 ken je en wil je meegeven ter inspiratie?"

Figuur 2 Reacties op de vraag "welk klimaatgerelateerd gezondheidsrisico lijkt jou het meest urgent om de burger over te informeren en te sensibiliseren?" (links) en Reacties op de vraag "Voor welke klimaatstressor moet de zorgsector prioritair weerbaarder worden gemaakt?" (rechts)

Figuur 3 Reacties op de vraag "Welk principe met betrekking tot de versterking van de (supra)lokale werking rond klimaatgerelateerde gezondheidsrisico's vind jij het meest essentieel?"

Tijdens het **vragenmoment** na de presentaties wordt door middel van vragen uit het publiek voldoende aandacht gevraagd van het Departement Zorg omtrent:

- > het concreet betrekken van kwetsbare groepen,
- > het uitfasen van fossiele brandstoffen

Welke instanties, organisaties of beleidsdomeinen moeten volgens jou zeker meegenomen worden in dat coördinatieteam?

Wordcloud Poll 115 responses 43 participants

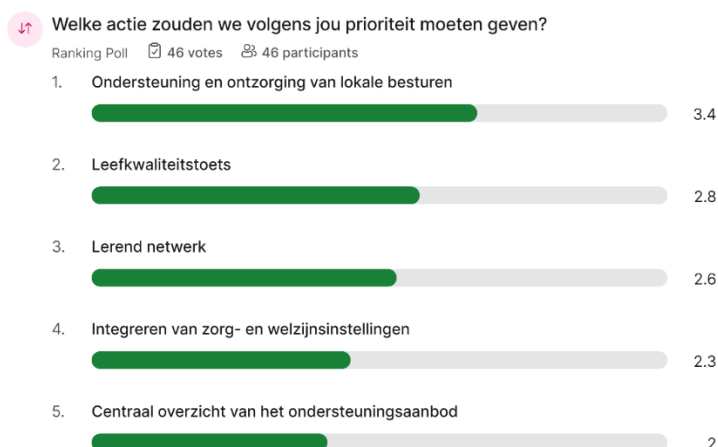
Figuur 4 Antwoord op de vraag m.b.t. een actie bij subdoelstelling 1: "Welke instanties, organisaties of beleidsdomeinen moeten volgens jou zeker meegenomen worden in dat coördinatieteam?"

Welke gezondheidsaspecten en/of omgevingsdeterminanten moeten volgens jou zeker meegenomen worden in het streefconcept?

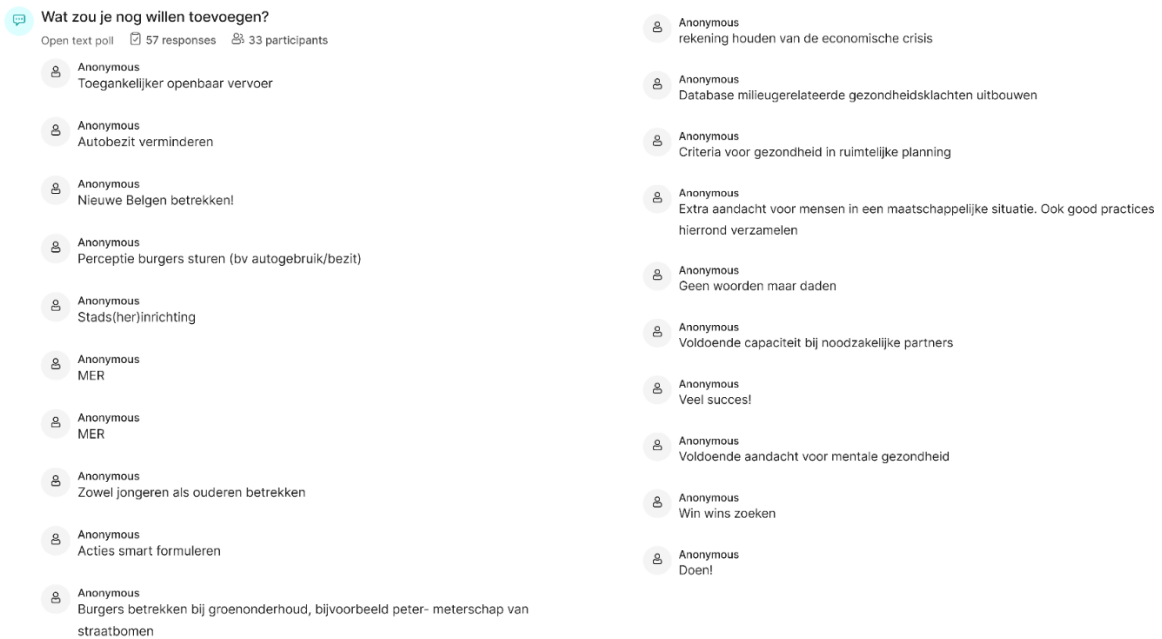
Wordcloud Poll 185 responses 44 participants

Figuur 5 Antwoord op vraag m.b.t. een actie bij subdoelstelling 2: "Welke gezondheidsaspecten en/of omgevingsdeterminanten moeten volgens jou zeker meegenomen worden in het streefconcept?"

Figuur 6 Antwoord op de vraag m.b.t. acties bij subdoelstelling 3: "Welke actie zouden we volgens jou prioriteit moeten geven?"

Figuur 7 Antwoord op de vraag "wat zou je nog willen toevoegen" na de toelichting

Tijdens het **vragenmoment** na de presentaties wordt door middel van vragen uit het publiek voldoende aandacht gevraagd van het Departement Zorg omtrent:

- > Het spreken van een 'common language' in functie van leefomgevingskwaliteit
- > Het opnemen van groen en bomen in het weerbericht binnen de communicatiestrategie
- > Walkability en nabijheid rijmen met eventuele economische gevolgen (bv. horeca)
- > Samenhang tussen oplossingen openbaar domein vinden en organiseren
- > Meetbaarheid van leefomgevingskwaliteit via indicatoren; metadata bv. DALY's
- > Kwetsbare groepen bv. kansarmen
- > Goede voorbeelden tonen bv. uit zorgvoorzieningen en de vooruitgang die daar is gemaakt
- > Communicatie vanuit Departement Omgeving en Zorg
- > Inzetten op educatie: van de kleuterklas tot de ruimtelijke planners
- > Streefdoelen voor zaken waar geen WHO-advieswaarden voor bestaan
- > 3/30/300-regel: valt er prioriteit te geven aan één van de 3 elementen, dan zou het best de '30' zijn

Departement Zorg neemt deze vragen en suggesties mee, binnen de lijnen van haar bevoegdheid, in het verdere verloop van het traject en de concretisering van het plan en de acties.

11 BREAK-OUT ZEER ZORGWEKKENDE STOFFEN

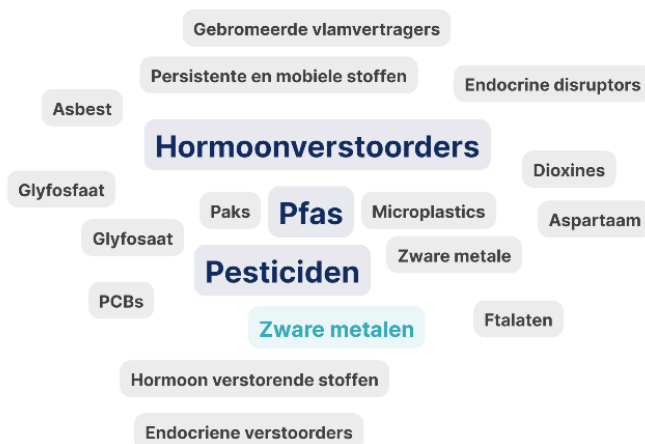
DOOR **HILDE VAN DE MAELE** (ARTS TEAM MILIEUGEZONDHEIDSZORG, DEPARTEMENT ZORG),
HANNE VANDENBOSSCHE (WETENSCHAPPELIJK MEDEWERKER MILIEUGEZONDHEIDSZORG, DEPARTEMENT ZORG),
KATLEEN DE BROUWERE (ONDERZOEKER MILIEU EN GEZONDHEID, VITO),
ELLY DEN HOND (DIENSTHOOFD MILIEU-GEZONDHEID, PIH)

De gezondheidsdoelstelling zeer zorgwekkende stoffen, subdoelstellingen en bijhorend voorstel tot acties worden toegelicht. Het volledige overzicht van (sub)doelstellingen en acties is te vinden in het [voorbereidend rapport op de website van Departement Zorg](#). We verwijzen [naar de presentatie](#).

Tijdens de break-outsessie worden verschillende vragen en stellingen interactief voorgelegd aan de deelnemers. Onderstaande figuren geven de gestelde vragen weer, gevolgd door het aantal antwoorden en de inhoud hiervan.

Voor welke stof(groep) zou er volgens jou prioritair een beoordelingskader uitgewerkt moeten worden?

Wordcloud Poll 63 responses 41 participants

Figuur 8 Antwoord op de vraag "Voor welke stof(groep) zou er volgens jou prioritair een beoordelingskader uitgewerkt moeten worden?"

Welke gezondheids- en milieudatabases kunnen deze gezondheidsdoelstelling nog mee ondersteunen?

Wordcloud Poll 47 responses 34 participants

Figuur 9 Antwoord op de vraag "Welke gezondheids- en milieudatabases kunnen deze gezondheidsdoelstelling nog mee ondersteunen?"

Figuur 10 Antwoord op de vraag "Welke actoren mogen zeker niet vergeten worden in het communicatieplan?"

Tijdens het **vragenmoment** na de presentaties wordt door middel van vragen uit het publiek voldoende aandacht gevraagd van het Departement Zorg omtrent:

- > Duidelijkheid omtrent de tijdshorizon 2030 en 2050
- > Inschatting van benodigde middelen om de acties te realiseren
- > Toekomstige zeer zorgwekkende stoffen die nu nog niet gekend of geproduceerd zijn

Departement Zorg neemt deze vragen en suggesties mee, binnen de lijnen van haar bevoegdheid, in het verdere verloop van het traject en de concretisering van het plan en de acties.

12 MINISTERIËLE BIJDRAGE

DOOR ZUHAL DEMIR (VLAAMS MINISTER VAN JUSTITIE EN HANDHAVING, OMGEVING, ENERGIE EN TOERISME)

We willen meer bos, groen en ruimte voor water. Dit is niet alleen goed voor het klimaat maar ook voor de kwaliteit van onze omgeving en onze gezondheid. Studies tonen het positieve effect van natuur ons op mentaal welzijn.

Daarom wordt bij het verlenen van omgevingsvergunningen gekeken naar de impact van deze plannen op leefmilieu en moet het doel altijd zijn om de uitstoot tot een minimum te beperken. We moeten streven naar het afstemmen van beleid met deze inzichten, omgevingsbeleid is eigenlijk preventief gezondheidsbeleid.

We verwijzen naar [het filmpje](#) dat als bijdrage aan de gezondheidsconferentie milieugezondheidszorg werd aangeleverd.

13 MINISTERIËLE BIJDRAGE

DOOR BENJAMIN DALLE (VLAAMS MINISTER VAN BRUSSEL, JEUGD, MEDIA EN ARMOEDEBESTRIJDING)

Klimaat en de impact op de toekomst ligt onze jongeren nauw aan het hart, het houdt hen 's nachts uit hun slaap. Jongeren roepen beleidsmakers op om actie te ondernemen, want het gaat over hun toekomst.

Kwetsbare groepen zijn een belangrijke doelgroep in de klimaat-gezondheidsproblematiek en vragen een eigen focus. We moeten mét hen praten, niet óver hen als het gaat over hun behoeftes en bezorgdheden. Gezondheidsongelijkheid begint namelijk in de wieg. Zo ontnemen we mensen in armoede de kans om gezonde keuzes te kunnen maken.

Daarom is Health in all policies belangrijk en goed, maar alleen als er rekening wordt gehouden met gezondheidsongelijkheid. We moeten absoluut investeren in groene ruimte, maar niet enkel naar wie het al goed heeft. We kunnen pas spreken van duurzaamheid als iedereen dit ook ervaart en erin meekan.

We verwijzen naar [het filmpje](#) dat als bijdrage aan de gezondheidsconferentie milieugezondheidszorg werd aangeleverd.

14 MILIEUGEZONDHEIDSDOELSTELLING: BLIK VANUIT JONGERENPLATFORM EN VANUIT ARMOEDBESTRIJDING

DOOR VEERLE STROOBANTS (STAFMEDEWERKSTER, STEUNPUNT TOT BESTRIJDING VAN ARMOEDE, BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE UITSLUITING) EN DAAN VANDENBERGHE (VN-JONGERENVERTEGENWOORDIGER DUURZAME ONTWIKKELING, VLAAMSE JEUGDRAAD)

Jongeren en mensen in armoede zijn belangrijke doelgroepen voor het preventief gezondheidsbeleid. Daarom werd in gesprek gegaan met Veerle Stroobants, afvaardiging vanuit Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, en Daan Vandenberghe, vertegenwoordiger van de Vlaamse jeugdraad. Het gesprek werd gemodereerd door Joris Moonens, woordvoerder van het Departement Zorg.

De Vlaamse jeugdraad vestigt de nadruk op de verhoogde kwetsbaarheid van jongeren ten opzichte van volwassenen. Jongeren hebben op termijn meer dan 7 keer zoveel kans op gezondheidsproblemen door de klimaatverandering, en zullen dus meer gezonde levensjaren verliezen dan volwassenen vandaag. Het beleid moet daarom daadkrachtig en doortastend zijn, streven naar het halen van de doelstellingen van de [overeenkomst van Parijs uit 2015](#). De Vlaamse jeugdraad roept op om over beleidsdomeinen heen samen te werken, lokaal maar ook internationaal. We moeten allemaal ons steentje bijdragen om een betere leefomgeving en gezondheid te realiseren. De gezondheidsdoelstelling milieugezondheidszorg is een belangrijke stap. Al mag het niet blijven bij een plan, en moet de doelstelling ook effectief gerealiseerd worden.

Het Steunpunt armoedebestrijding benoemt het verband tussen sociale klasse en gezondheid: hoe meer mensen in armoede zitten, hoe slechter hun gezondheid eraan toe is. Mensen in armoede worden in hun gezondheid het hardst getroffen door de klimaatcrisis: ze wonen in slechte omstandigheden en worden het meest blootgesteld aan hitte en (lucht)vervuiling, schimmel- en vochtproblematiek. Vanuit het beleid moeten dus aangepaste maatregelen worden genomen om deze doelgroep correct te benaderen. Goedbedoelde maatregelen, zoals premies voor zonnepanelen, hebben voor hen weinig effect: mensen in armoede wonen in huurwoningen en hebben daarnaast ook niet het kapitaal om voor te financieren.

Beide doelgroepen hebben gemeenschappelijk dat ze een specifieke communicatiestrategie vereisen. Deze moet duidelijk, herkenbaar en toepasbaar zijn, met concrete adviezen die hen helpen de impact op hun gezondheid te beperken. Ondersteund door doelgerichte maatregelen die hen mogelijk maken om de adviezen ook op te volgen. In de communicatie mag geen overaanbod aan informatie zijn, mag geen versnippering gebeuren en moet de nodige aandacht worden besteed aan zichtbaarheid op sociale media.

Milieugezondheidszorg moet benaderd worden vanuit **Health in all policies**. Alleen door het aanspreken en verantwoordelijk stellen van de brede regering, worden prioriteiten gesteld en doelstellingen bereikt voor het verbeteren van onze leefomgeving.

15 EINDBESCHOUWING

DOOR HILDE CREVITS (VICEMINISTER-PRESIDENT VAN DE VLAAMSE REGERING EN VLAAMS MINISTER VAN WELZIYN, VOLKSGEZONDHEID EN GEZIN)

Klimaat en milieu hebben een grote impact op onze gezondheid: 1 op 8 stergevallen zijn te wijten aan milieuvervuiling en de gevolgen daarvan. Niet alleen de impact op de burger zelf is groot, het verhoogt ook

de kosten en dus druk op ons gezondheidssysteem. Tijdens de VN-klimaatconferentie in Glasgow hebben de verschillende lidstaten zich dan ook geëngageerd om een prioriteit te maken van het beperken van gezondheidsrisico's door klimaatverandering.

Vanuit Vlaanderen hebben we daarop snel geanticipeerd. Vrijdag 1 december werd het klimaatgezondheidsplan goedgekeurd, een win-win voor zowel onze gezondheid als ons klimaat. Ook beleid voor zeer zorgwekkende stoffen staat hoog op de agenda. Met de gezondheidsdoelstelling milieugezondheidszorg zullen we belangrijke stappen zetten tegen 2030.

De klimaatverandering vraagt een langetermijnvisie van ons preventief gezondheidsbeleid maar ook voor ons welzijnsbeleid. We moeten ons voorbereiden op het nemen van nieuwe en uitdagende maatregelen, ook in de gezondheidszorg. Deze sector veroorzaakt grote uitstoot van broeikasgassen, die we absoluut moeten reduceren.

Verandering begint altijd bij onszelf. Vanuit gezondheid en welzijn willen we een sleutelrol spelen richting andere beleidsdomeinen om een brede aanpak te faciliteren. De impact hiervan werd ook duidelijk op de conferentie van vandaag: verschillende ministers hebben het belang en de noodzaak van onze doelstelling onderschreven tijdens hun toelichting. En we hebben hen nodig om samen verandering te realiseren.

Samen zullen we concreet actie ondernemen voor het verbeteren van onze leefomgeving, en zo ook ons fysieke en mentaal welzijn. We kijken vanuit de bril van gezondheid naar de klimaatcrisis, en zetten zo stappen in de goede richting. De gezondheidsconferentie van vandaag was een inspirerende dag met grote ambities. Het plan en vervolgtraject liggen nu klaar om goedgekeurd te worden door de regering, en daarna over te gaan tot uitvoering. We staan samen positief, en begrijpen dat elk van ons het verschil kan maken.